

29.3.2005

Yliopistokirjastojen neuvoston toimintasuunnitelma 2005–2006

Vuoden 2005 päätavoitteet tiivistetysti

- Tietokartan ylläpidon ja tuotannon vastuut ja eri toimijoiden roolit selkiytetään. Palvelun tuotteistaminen ja sisäinen testaus aloitetaan.
- Vaikutetaan opetusministeriöön, että valtakunnallinen kokonaisselvitys kaukopalvelun edistämiseksi tehdään. Vaikutetaan kaukopalvelun toteutumiseen Varastokirjaston arvioinnin perusteella tehtävässä kehittämistoiminnassa.
- Muodostetaan kirjastojen yhteinen näkemys opetusministeriön open access -julkaisemista koskeviin suosituksiin. Muodostetaan kanta siihen, mitä kirjastojen pitäisi tehdä suositusten toteutumiseksi.
- Laaditaan kuvaus kansallisesta julkaisuketjusta yhdessä Kansalliskirjaston kanssa. Keskustelu aloitetaan kirjastoissa julkaisuasioista vastaavien tapaamisessa 25.5. ja sitä jatketaan syksyllä.
- Integroidaan informaatiolukutaidon opetusta yliopisto-opetukseen.
- Hyödynnetään osaamiskarttaa kirjastoissa ja laaditaan osaamisen kehittämissuunnitelma verkostolle.
- Suunnitelma kirjastojen arvioinnin kehittämishankkeesta valmistellaan neuvoston syksyn kokoukseen. Rahoitus selvityksen suunnitelma valmistuu siten, että selvitys voidaan tehdä vuoden 2006 alussa.
- Jatketaan kirjastosektoreiden välistä yhteistyötä ja osallistutaan kansalliskirjaston toimialan laajennuksen suunnitteluun. Valmistellaan ehdotus siitä, millä indikaattoreilla voidaan kuvata kirjastoverkon yhteistyön kehittymistä.
- Jatketaan verkostomaista toimintatapaa ja haetaan strategisia hyötyjä määrätietoemmin.
- Arvioidaan verkoston strategian toteutumista ja dokumentoidaan arviointi. Uudistettu strategia valmistuu kesään mennessä.

1. Yleistä

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto on yliopistokirjastojen verkoston yhteistyötä koordinoiva ja kehittävä elin, jossa ovat edustettuina kaikki yliopistokirjastot, kansalliskirjasto ja Varastokirjasto.

Neuvosto on laatinut verkoston strategian vuosille 2003–2007. Strategiassa asetettuja tavoitteita neuvosto toteuttaa kaksivuotisten toimintasuunnitelman avulla. Painettujen ja digitaalisten tietoaineistojen saatavuuden ja kattavuuden parantaminen on yksi strategiakauden keskeisistä tavoitteista. Yliopistollista tutkimusta tuetaan edistämällä yliopistojen julkaisu toimintaa ja parantamalla yliopistoissa tehdyn tutkimuksen näkyvyyttä ja löytyvyyttä. Kirjastot edistävät akateemista informaatiolukutaitoa osana yliopisto-opetusta. Yliopistoissa toteutettava tutkintojen uudistus vaikuttaa monin tavoin kirjastojen toimintaan: sillä on vaikutuksia kirjallisuuden kysyntään, opiskelijoiden liikkuvuuteen ja informaatiolukutaidon opetukseen.

29.3.2005

Palvelujen tuottamisessa ja aineistotarjonnassa yliopistokirjastot hyödyntävät yhteistä kirjastojärjestelmää, tiedonhakuportaalia ja digitaalisen aineiston hallintajärjestelmää. Kirjastojen verkosto syventää yhteistyötään ja on aloitteellinen kehittämään yhteistyötä yliopistoverkon muiden toimijoiden kanssa.

Vuosien 2003–2004 toimintasuunnitelman perusteella aloitetut kehittämishankkeet jatkuvat vuosina 2005–2006. Yhteishankkeet Tietokartta ja Informaatiolukutaidon kehittäminen on organisoitu itsenäisiksi hankkeiksi, joiden toimintaa neuvosto seuraa. Tieteellisen julkaisu toiminnan kehittämisessä keskeisiä tavoitteita ovat open access -julkaisemisen tekeminen tunnetuksi yliopistoissa ja kirjastojen roolin ja osaamisen vahvistaminen yliopistojen julkaisu toiminnassa. 2004 aloitettu osaamistarvekartoitus jatkuu 2005 ja sen pohjalta laaditaan osaamisen kehittämissuunnitelma.

Suunnitelmakauden yksi keskeinen kehittämiskohde on kirjastojen ja keskitettyjen palvelujen arviointimenetelmien kehittäminen. Tavoitteena on löytää indikaattoreita, joiden avulla kirjastojen ja yhteisten palvelujen vaikuttavuutta ja tehokkuutta voidaan arvioida. Arviointimenetelmiä kehitetään yhdessä kansalliskirjaston keskitettyjen palvelujen tuottajien kanssa.

Yliopistoissa otetaan käyttöön uusi tehtävän vaativuuteen ja henkilökohtaiseen työsuoritukseen perustuva palkkausjärjestelmä. Neuvosto parantaa kirjastojen valmiuksia uuden järjestelmän käyttöönottoon ja seuraa järjestelmän käyttöönottoa.

2. Aineistojen saatavuus ja kattavuus

2.1. Tietokartta

Päätavoite 2005

Tietokartan ylläpidon ja tuotannon vastuut ja eri toimijoiden roolit selkiytetään. Palvelun tuotteistaminen ja sisäinen testaus aloitetaan.

Tietokarttahanke käynnistettiin 2003 loppuvuodesta ja se jatkuu vuosina 2005–2006. Hankkeen tuloksena syntyy kokoelmien aihealoittainen tietokartta, joka hyödyttää kirjastojen asiakkaita helpottamalla aineistojen löytyvyyttä. Aihealakohtainen ryhmittely ja hakujärjestelmä auttavat tiedontarvitsijaa löytämään ne oman tiedontarpeensa kannalta keskeiset tietoresurssit ja -aineistot, joihin tiedonhaku kannattaa kohdentaa.

Kokoelmien kartoituksen ja arvioinnin avulla saadaan kokonaiskuva aineistotarjonnan vahvuuksista ja heikkouksista sekä tunnistetaan aihealoittain hyvät tietoresurssit ja -aineistot. Kirjastot tekevät sekä määrällisiä että laadullisia kartoituksia kokoelmistaan ja kehittävät hankkeessa yhteisiä välineitä kokoelmien hallintaan. Kirjastot voivat sopia yhteistyöstä kokoelmien sijoittelussa, hankintojen koordinoinnissa ja aineistonvälityksessä. Tietokartta tukee kokoelmien valtakunnallista yhteiskäyttöä.

Tietokartan toteutuksessa hyödynnetään mahdollisimman pitkälle kansallisen tiedonhakuportaalin ohjelmistoa MetaLib ja digitaalisen aineiston hallintajärjestelmää ENCompass.

29.3.2005

Hankkeen koordinointiin haetaan opetusministeriöltä rahoitusta vuodeksi 2005. Rahoitustarve jatkuu vuonna 2006.

Hankkeen verkkosivut:

http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/tietokartta_hankesuunnittelu.htm

2005

Neuvosto vastaa hankkeen edistymisestä. Hankkeella on ohjausryhmä, joka toimii hankkeen suunnittelijan tukena asiantuntijaelimenä. Hankkeen tilannekatsaus käsitellään neuvoston kokouksessa syksyllä.

Hankkeen toteutusvaihe alkaa. Kirjastot kartoittavat kokoelmiaan ja tallentavat kuvailutietojaan tietokarttaan. Kirjastot etenevät kartoituksessa omien resurssiensa mukaan. Ohjausryhmä koordinoi ja ohjaa työtä.

Työvaliokunta laatii yhdessä ohjausryhmän kanssa suunnitelman toiminnan vakinaistamisesta ja tietokartan ylläpidosta. Selvitetään toiminnan kustannukset ja kansalliskirjaston sekä muiden toimijoiden rooli.

2.2. Aineistonvälitys- ja kaukopalvelu

Päätavoite 2005

Vaikutetaan opetusministeriöön, että valtakunnallinen kokonais selvitys kaukopalvelun edistämiseksi tehdään. Vaikutetaan kaukopalvelun toteutumiseen Varastokirjaston arvioinnin perusteella tehtävässä kehittämistoiminnassa.

Kaukopalvelun edellytykset ovat Internetin, sähköisen aineistonvälityksen, tietokantojen ja -järjestelmien kehittymisen myötä parantuneet olennaisesti. Myös aineistot ovat muuttuneet: lisenssisopimukset säätelevät lisensioidun aineiston välitystä. Verkko-opiskelu ja joustava opiskeluoikeus lisäävät tarvetta etäpalvelujen järjestämiseen ja kirjojen kaukolainaukseen. Kaukopalvelun periaatteita ja maksupolitiikkaa ei ole uudistettu vastaamaan muuttunutta tilannetta. Kaukopalvelun kehittäminen on tarpeen myös koko kansallisen kirjastoverkon näkökulmasta.

2005

Linnea2-konsortio on asettanut työryhmän, jonka tavoitteena on selvittää, mihin suuntaan konsortiossa halutaan kaukopalvelua kehittää. Selvitettäviä asioita ovat asiakastoimisuus, asiakasrekisterien yhteiskäyttö, kirjastojen välisen laskutuksen järjeistämisen ja asiakastoimisen lainauksen kulujen kattaminen. Työryhmä tutkii erilaisia vaihtoehtoja kaukopalvelun tekemiseksi ja selvittää myös, millaisia työvälineitä on tarjolla. Selvityksen pohjalta neuvosto tarkistaa, millä tavoin kaukopalvelun periaatteita ja maksukäytäntöjä tulisi muuttaa yliopistokirjastojen keskinäisen lainauksen osalta. Työryhmä jättää raporttinsa keväällä 2005.

Neuvosto osallistuu muiden kirjastosektoreiden kanssa kaukopalvelun kehittämistarpeiden ja suuntaviivojen määrittelyyn.

29.3.2005

3. Tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun palvelut

3.1. Open access -julkaisemisen edistäminen

Tavoite 2005

Muodostetaan kirjastojen yhteinen näkemys opetusministeriön open access -julkaisemista koskeviin suosituksiin. Muodostetaan kanta siihen, mitä kirjastojen pitäisi tehdä suositusten toteutumiseksi.

Kirjastot toimivat aktiivisesti avoimen tieteellisen julkaisemisen edistämiseksi ja tekevät yliopistoissa tunnetuksi open access -julkaisukanavia.

Toimitaan edelleen FinnOA-työryhmässä, jonka tavoitteena on tiedottamalla ja päättäjiin vaikuttamalla edistää tieteellisen tiedon vapaata saatavuutta. Organisaatioiden omien julkaisuarkistojen perustaminen ja suomalaisten vapaasti saatavien verkkolehtien määrän lisääminen ovat ryhmän pitkän ajan tavoitteita.

Tiedotetaan open access -julkaisemisen kanavista ja käytännöistä kirjastoille esimerkiksi Kansalliskirjasto tiedottaa -verkkotiedotteen avulla. Kirjastoihin voidaan perustaa tukiryhmiä, jotka seuraavat ja tiedottavat omassa yliopistossaan. Jaetaan tietämystä ja hyviä käytäntöjä kirjastojen kesken.

2005

Opetusministeriön asettama työryhmä, jonka tehtävänä on laatia kansallisia suosituksia avoimen tieteellisen julkaisemisen edistämiseksi, jättää raporttinsa alkuvuodesta 2005.

- Tiedotetaan opetusministeriön työryhmän suosituksista kirjastoille
- Tehdään suosituksia tunnetuksi yliopistoissa tutkijoiden ja päättäjien keskuudessa.

3.2. Yliopistojen julkaisemisen tukeminen

Tavoite 2005

Laaditaan kuvaus kansallisesta julkaisuketjusta yhdessä Kansalliskirjaston kanssa. Keskustelu aloitetaan kirjastoissa julkaisuasioista vastaavien tapaamisessa 25.5. ja sitä jatketaan syksyllä.

Yliopistojen julkaisutoimintaa edistetään rakentamalla avointen julkaisuarkistojen ja jakelujärjestelmien teknistä infrastruktuuria ja kasvattamalla kirjastoissa julkaisutoiminnan asiantuntemusta.

Jaetaan ja hyödynnetään julkaisuarkistoihin liittyvien hankkeiden tuloksia ja kokemuksia (DOMS:n käyttöönotto, DSpace-pilotointi, OAI-yhteensopivuus). Yhteys pitkäaikaissäilytykseen otetaan huomioon julkaisuarkistoja perustettaessa. Julkaisutietojen luettelointi ja julkaisutietokannat ovat myös kehittämiskohteita. Julkaisuarkistojen ja -rekistereiden OAI-yhteensopivuus (Open Archives Initiative) parantaa yliopistojen henkilökunnan julkaisujen löytyvyyttä ja kansainvälistä näkyvyyttä. OAI-yhteensopivuus otetaan huomioon kehitettäessä yliopistojen julkaisujen jakelua.

29.3.2005

Kirjastojen asiantuntemusta julkaisutoiminnassa vahvistetaan asiantuntijaverkoston avulla. Asiantuntijaverkostoon kootaan kirjastoissa julkaisutoiminnassa mukana olevat. Tavoitteena on hyvien käytäntöjen jakaminen. Mahdollisuuksien mukaan laajennetaan verkostoa luomalla yhteyksiä myös yliopistojen muissa yksiköissä toimiviin julkaisuasioista vastaaviin.

Yliopistokirjastot tukevat kansallista digitaalista sisällöntuotantoa ja kirjastojen digitointiohjelmaa.

2005

- Laaditaan kuvauksia julkaisuprosessista yliopistoissa. Prosessikuvausten avulla hahmotetaan, millainen rooli kirjastoilla voi olla prosessin eri vaiheissa ja mitkä ovat yhteistyötahot. Vapaakappaleiden luovutus otetaan huomioon prosessikuvauksissa.
- Tuetaan pitkäaikaissäilytyksen käytäntöjen selvittämistä ja hyödynnetään selvityksen tuloksia.
- Jatketaan asiantuntijaverkoston toimintaa ja kehitetään osaamisen ja hyvien käytänteiden jakamista.
- Tehdään esitys tiedekustantajien liitolle, että se järjestäisi tiedejulkaisemisesta sellaista koulutusta, jonka painopiste olisi yliopistojen laitosten ja muiden tieteellistä julkaisutoimintaa harjoittavien laitosten toiminnassa.
- Tutkimusarkistojen projektiryhmä järjestää avoimia julkaisuarkistoja käsittelevän seminaarin 14.1.

3.3. Informaatiolukutaidon kehittäminen osana yliopisto-opetusta

Päätavoite 2005:

Integroidaan informaatiolukutaidon opetusta yliopisto-opetukseen.

Hankkeen keskeinen tavoite on integroida informaatiolukutaito osaksi akateemisia opintoja. Informaatiolukutaito tunnetaan yliopistoissa strategiatasolla, mutta sen integroiminen käytännössä osaksi yliopisto-opintoja edellyttää yhteisen tavoitetason määrittelyä. Lisäksi hankkeen tavoitteena on informaatiolukutaidon ja tiedonhankintataitojen keskeisten elementtien kartoittaminen, informaatiolukutaidon opintosuunnitelman laatiminen sekä tiedonhankinnan verkko- ja monimuoto-opetuksen kehittäminen yliopistojen välisenä verkostona. Neuvosto seuraa yliopistotutkintojen uudistuksen toteutumista käytännössä ja sen vaikutuksia informaatiolukutaidon opetukseen.

Hanke saa rahoitusta opetusministeriön jakamasta virtuaaliyliopistorahoituksesta. Hanke alkoi 2004 ja jatkuu vuodet 2005–2006.

Hankkeen verkkosivut:

<http://www.helsinki.fi/infolukutaito/index.htm>

2005

Neuvosto vastaa hankkeen edistymisestä ja hankkeessa tuotetun tiedon välittymisestä yliopistoihin. Hankkeella on ohjausryhmä, joka toimii hankkeen suunnittelijan tukena asiantuntijaelimenä. Hankkeen tilannekatsaus käsitellään neuvoston kokouksessa keväällä.

29.3.2005

- Informaatiolukutaitohankkeella tuetaan kirjastojen aktiivisuutta informaatiolukutaidon opetuksen integroimisessa uudistettujen tutkintojen opetussuunnitelmiin.
- Hankkeen painopisteet toimintavuonna ovat kirjastojen pedagogisten valmiuksien parantaminen ja välineiden kehittäminen informaatiolukutaidon osaamisen osoittamiseen.

4. Asiantuntemuksen edistäminen

Päätavoite 2005:

Hyödynnetään osaamiskarttaa kirjastoissa ja laaditaan osaamisen kehittämissuunnitelma verkostolle.

2005

Yliopistoissa otetaan käyttöön uusi tehtävän vaativuuteen ja henkilökohtaiseen työsuoritukseen perustuva palkkausjärjestelmä. Palkkausjärjestelmän uudistaminen antaa mahdollisuuksia parantaa yliopistokirjastojen työpaikkojen kiinnostavuutta. Se myös tukee osaamisen kehittämistä.

- Parannetaan kirjastojen valmiuksia uuden palkkausjärjestelmän käyttöönottoon tiedottamalla uudistuksesta ja järjestämällä tarvittaessa kirjastoissa henkilöstöasioista vastaavien tapaamisia. Seurataan palkkausjärjestelmästä saatavia vertailutietoja.
- Yliopistokirjastojen tehtävänimikkeistä valmistellaan suositus.
- Jatketaan 2004 aloitetun osaamistarvekartoituksen pohjalta osaamisen kehittämissuunnitelman laatimista. Kirjastot voivat soveltaa yhteisesti laadittua osaamiskarttaa omissa osaamisen kehittämishankkeissaan.

5. Vaikuttavuuden vahvistaminen

5.1. Kirjastojen arvioinnin kehittäminen

Päätavoite 2005:

Suunnitelma kirjastojen arvioinnin kehittämishankkeesta valmistellaan neuvoston syksyn kokoukseen. Rahoitus selvityksen suunnitelma valmistuu siten, että selvitys voidaan tehdä vuoden 2006 alussa.

Kirjastojen arvioinnin kehittämisen tavoitteena on kehittää kirjastojen käyttöön mittareita ja tuloksellisuuskriteereitä, jotka kuvaavat kirjastojen vaikuttavuutta yliopiston opetuksen, tutkimuksen ja yhteiskunnallisten palvelujen hoitoon. Yhteisesti tuotettujen palvelujen arviointimenetelmiä kehitetään siten, että voidaan arvioida sekä palvelun kustannuksia että siitä saatua hyötyä.

Tehokkuuden mittaamisen lisäksi kuvataan myös toiminnan hyötyjä ja vaikuttavuutta. Toiminnan vaikuttavuuden kuvaamiseksi tunnuslukujen avulla on ensin määriteltävä ne kysymykset ja asiat, joista tietoa halutaan ja joiden kehittämistä seurataan. Yhteistilastosta saadaan valmiita tunnuslukuja, joiden avulla

29.3.2005

voidaan kuvata kehitystrendejä ja tietyin rajoituksin myös vertailla eri kirjastoja keskenään. Tunnuslukujen käyttökelpoisuus riippuu tilastotietojen luotettavuudesta ja yhdenmukaisuudesta. Kansalliskirjasto ja Varastokirjasto kehittävät yhdessä kirjastojen kanssa keskitettyjen palveluiden vaikuttavuuden indikaattoreita, jotka voivat olla tunnuslukuja tai laadullisia kuvauksia.

Taustaksi kootaan kokemuksia jo tehdyistä arvioinneista (esimerkiksi FinELibin arviointi Helsingin yliopiston kirjastolaitoksen arviointi) sekä tilastoinnin ja mittareiden kehittämishankkeista. Hyödynnetään niin suomalaisia kuin ulkomaisiakin kokemuksia. Kehittämisessä apuna käytetään mahdollisesti korkeakoulujen arviointineuvostoa.

2005

- Arvioinnin kehittämisessä hyödynnetään aiempia tutkimuksia ja kokemuksia.
- Selvitetään erilaisten toiminnan arviointimenetelmien käyttökelpoisuutta (benchmarking, ISO:n laatustandardi, asiakaskyselyt ym.) Selvitetään, millaisia mittareita on käytössä tai kehitteillä, esimerkiksi IFLAssa. FinELibissä kehitetään toiminnan mittareita ja Oulun yliopiston kirjasto osallistuu kansainväliseen vaikuttavuuden arviointihankkeeseen. Hyödynnetään näistä hankkeista saatavia kokemuksia.
- Kansalliskirjaston yhteistilastosuunnittelija on mukana ISO:ssa TC46:n tilasto- ja suoritusmittaristandardeja kehittävässä työryhmässä. Kansalliskirjastossa tilastosuunnittelija tekee tarvittavia selvityksiä ja tiedottaa standardointiryhmien työstä.
- Järjestetään johtajille seminaari ja workshop arvioinnista, rahoituksesta ja tulosanalyysistä. STKS järjestää lauseminaarin 14.1. Pääpuhujana on Roswitha Poll, joka on ISO:ssa keskeinen kirjastoalan mittareiden kehittäjä.
- Kehitetään tunnuslukuja:
 - määritellään kysymykset, jotka ovat kaikille kirjastoille tärkeitä
 - valitaan indikaattorit, joilla niitä kuvataan
 - hyödynnetään yhteistilastoa ja kiinnitetään erityistä huomiota sen tietojen mahdollisimman suureen yhdenmukaisuuteen
 - tuotetaan vuoden 2004 tilastotiedoista yhteenvetoraportti
- Kokoelmien arviointia toteutetaan osana tietokarttahanketta.
- Kansalliskirjaston toimialan laajennuksen yhteydessä sen kansalliselle kirjastoverkolle tarjoamat palvelut arvioidaan. Selvitetään, millä tavoin olisi mahdollista käynnistää myös kirjastoverkoston arviointi.
- Valmistellaan rahoitusselvityksen teettämistä vuonna 2006.

6. Verkoston toimintatapa

6.1. Kirjastoverkoston yhteistyö

Päätavoite 2005:

Jatketaan kirjastosektoreiden välistä yhteistyötä ja osallistutaan kansalliskirjaston toimialan laajennuksen suunnitteluun. Valmistellaan ehdotus siitä, millä indikaattoreilla voidaan kuvata kirjastoverkon yhteistyön kehittymistä.

29.3.2005

Jatketaan verkostomaista toimintatapaa ja haetaan strategisia hyötyjä määrätietoisemmin.

2005

- Neuvoston edustajat ovat mukana opetusministeriön Kansalliskirjasto 2005 -työryhmässä ja sen valmisteluryhmissä. Valmistellaan tarvittaessa kannanottoja ja linjauksia edustajien työn tueksi. Neuvoston kokouksissa kuullaan raportit työryhmän työstä.
- Neuvosto pyrkii vaikuttamaan kirjastopoliittiseen päätöksentekoon mm. seuraamalla lakien valmistelua ja ottamalla tarvittaessa kantaa. Pyritään vaikuttamaan keskeisten kansallisten strategioiden valmisteluun.
- Neuvoston nimeämät edustajat toimivat kirjastoverkon yhteisissä työryhmissä ja elimissä.
- Järjestetään eri kirjastosektoreiden työvaliokuntien yhteiskokous keväällä.
- Vahvistetaan verkostomaista työskentelyä yliopistokirjastoissa kokoamalla yhteen eri alojen asiantuntijoita ja rohkaisemalla kirjastoja lähettämään henkilöstöään tutustumaan toisten kirjastojen käytäntöihin.
- Tiivistetään yhteistyötä Suomen virtuaaliyliopiston kanssa.

6.2. Verkoston strategian 2003–2007 uudistaminen**Päätavoite 2005**

Arvioidaan verkoston strategian toteutumista ja dokumentoidaan arviointi. Uudistettu strategia valmistuu kesään mennessä.

Verkoston strategia vuosille 2003–2007 hyväksyttiin syyskuussa 2002. Sen pohjalta on laadittu kaksivuotiset neuvoston toimintasuunnitelmat.

Strategia verkossa:

http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Verkoston_strategia.htm

2005

- Järjestetään vuoden alussa neuvoston strategiaseminaari, jossa arvioidaan strategian toteutumista ja tarkistetaan sen ajankohtaisuus. Seminaarin tulosten pohjalta strategia uudistetaan.